

خیلواکی

استقلال

www.esteqtaal.net

۲۴ جولای، ۲۰۲۴

داکتر ضیاء نظام

افغانستان در گرداب تغییر اقلیم، افزایش جمعیت و بی دولتی

FARSHAD USYAN / AFP

منطقه ما بیش‌تر از خیلی مناطق دیگر جهان تحت تاثیر تغییر اقلیم قرار گرفته است. در این منطقه قلت آب هر روز تشدید می‌شود و جمعیت به سرعت رشد می‌کند. گرمی کم‌سابقه زمین و اثرات ناگوار آن در جهان، به‌خصوص در منطقه ما، با گذشت زمان به اشکال مختلف از جمله خشک سالی، سیل، کمبود شدید آب و هوای آلوده آشکارتر می‌گردد. در این روزها منطقه خلیج فارس، بخش‌هایی از پاکستان و افغانستان شاهد گرمی کم‌سابقه است و در برخی شهرهای ایران و کشورهای عربی فعالیت‌های روزمره مختل شده است.

تلاطم و بی‌نظمی آب‌وهوایی در افغانستان زنده‌گی روستایی و شدیداً وابسته به زراعت اکثر باشندگان را دچار بحران پیهم و غیرمترقبه کرده است. خشک‌سالی، باران و سرما و گرمای بی‌موقع، سیلاب و توفان، محیط زنده‌گی مردمی را که از ابتدایی‌ترین امکانات حیات محرومند، مدام زیرورو می‌کند. اخیراً باران و توفان در ولایت ننگرهار ویرانی بسیار، ده‌ها کشته و صدها زخمی به‌جا گذاشت. خزان و زمستان سال قبل در بیش‌تر مناطق کشور بدون برف و باران گذشت، طوری که بهار امسال زمین‌ها خشک و لغزنده بود. آنگاه باران‌های شدید در شمال‌شرق، شمال‌غرب و برخی مناطق مرکزی و جنوب‌غربی سیلاب‌های ویرانگری را خلق کرد که زمین‌های زراعتی، راه‌ها و خانه‌ها را می‌بلعید.

کارشناسان اقلیم سازمان ملل متحد باور دارند که ۲۰۲۳ با وجودی که گرم ترین سال ثبت شده است، اما در سال‌های پیش رو، ریکارد این سال بارها و به تکرار خواهد شکست. آقای گوتیش، سرمنشی ملل متحد، هشدار داده و افزوده است که ذوب یخچال‌های طبیعی، سیل‌های مرگبار، توفان‌های شدید و خشک‌سالی‌های پی‌درپی از جمله اثرات مخرب تغییر آب‌وهواست. نامبرده این مطلب را در نشست اخیر ماه جون سازمان همکاری‌های شانگهای اظهار داشت.

در خاورمیانه و آسیای مرکزی، گرمی هوا دوبرابر اوسط جهانی افزایش یافته و پیامد‌های آن بر دولت‌ها و ساکنان فقیر این منطقه صدمه زیاد وارد کرده است. گاهی این امر باعث تشدید تنش بین کشورهای منطقه شده است و این تنش‌ها در آینده ممکن است به منازعات پرهزینه و ویرانگر بدل گردد.

دفتر هماهنگی امور بشردوستانه ملل متحد (اروپا) در گزارش ۹ جنوری ۲۰۲۴ اظهار داشته است که ۳۰ ولایت از جمله ۳۴ ولایت افغانستان با کمبود شدید آب مواجه هستند و افغانستان در سال ۲۰۲۳ بدترین خشک‌سالی ۳۰ سال اخیرش را متحمل شده بود. همچنان در گزارش آمده است که اکنون در سومین سال متوالی با شرایط مشابه خشک‌سالی، چالش‌های زیست‌محیطی و اقتصادی مردم تشدید شده است. در نتیجه افغانستان در بالاترین سطح ناامنی غذایی در جهان قرار گرفته است. افزایش گرما در افغانستان از سال‌های ۱۹۵۰ به این طرف دوچند اوسط جهانی است و بیابان‌زایی بسیار سرعت گرفته است.

اداره انکشافی سازمان ملل متحد در افغانستان، به تاریخ ۱۲ مارچ ۲۰۲۴ اعلام داشت که ۶۷ درصد مردم افغانستان در سال گذشته با مشکلات حاد ناشی از خشک‌سالی مواجه بودند و در عین حال ۱۶ درصد مردم از اثر سرازیر شدن سیلاب‌ها آسیب دیده‌اند. نماینده اداره ملی حفاظت از محیط زیست تحت کنترل طالبان گفته است که از اثر تغییرات اقلیمی ۲۱ میلیون نفر در افغانستان با کمبود آب روبه‌رویند. در کابل، پایتخت کشور، مردم با کمبود روزافزون و شدید آب مواجه هستند. رشد جمعیت و پایین رفتن سطح آب از عوامل اصلی این وضعیت در شهر کابل است. براساس ماسترپلان سال ۱۳۵۷، نفوس کابل ۷۰۰ هزار نفر در نظر گرفته شده بود و فعلاً حدود شش میلیون تن، یعنی بیش از هشت برابر آن پلان در این شهر زنده‌گی می‌کنند، در حالی که حتا زیربناهای لازم برای آن پلان حداقلی نیز هنوز تکمیل نشده است. غیر از تغییر اقلیم، عوامل دیگری نیز در به وجود آمدن بحران آبی کابل نقش داشته است، از جمله حفر بی‌رویه چاه‌های عمیق، اشغال زمین‌های مربوط به ساحه سبز، اعمار بلندمنزل‌های غیرپلانی و استفاده زیاد از آب‌های زیرزمینی را می‌توان از عوامل اصلی خواند. طبق گزارش‌ها، سطح آب زیرزمینی کابل در سال‌های اخیر سالانه حدود ۵ متر پایین رفته است و اکنون خیلی از چاه‌ها خشک شده‌اند.

بحران اقلیمی و کاهش آب با رشد جمعیت همراه شده است. افغانستان اکنون بالاترین سطح رشد جمعیت را میان کشورهای همسایه، آسیای میانه و جنوب آسیا دارد. طبق گزارش اداره مرکزی احصاییه افغانستان، میزان تخمینی رشد جمعیت کشور در هر سال، حدود ۲ درصد است. بدین ترتیب جمعیت کشور در پانزده سال حدود ۵۰ درصد بیشتر شده و انتظار می‌رود که در سال ۲۰۵۰ به ۶۰ میلیون برسد. تقریباً نصف جمعیت افغانستان کمتر از ۱۵ سال سن دارند و ۷۰ درصد ساکنان در دهات زنده‌گی می‌کنند. رشد جمعیت در کشورهای فقیر جهان نگرانی بزرگ است و مشکلات اقتصادی و اجتماعی بسیار را در پی می‌آورد، از جمله کمبود خدمات و زیربناها با گذشت زمان بدتر می‌شود و دولت‌های این کشورها قادر نیستند همگام با افزایش جمعیت اقتصاد را

رشد دهند و زیربناها و خدمات لازم را فراهم سازند. افغانستان در فهرست هشت کشور دارای بیشترین رشد جمعیت در جهان قرار دارد.

طبق آمارها، حدود ۱۰ درصد زمین افغانستان قابل کشت است. وسعت افغانستان ۶۵۲،۲۲۵ کیلومتر مربع یا حدود ۶۵/۲۲ میلیون هکتار است و در حدود ۷ میلیون هکتار از این سرزمین قابل کشت است. بیش از ۳ میلیون هکتار این زمین آبی است که حدود ۵ درصد مساحت کشور می‌شود. باقی زمین قابل کشت، للمی و بسیار بیش‌تر به باران‌های فصلی وابسته است. علاوه بر این، زراعت افغانستان می‌کانیزه نشده و بیش‌تر زمین‌های زراعتی به‌صورت سنتی کشت می‌شود، لذا میزان بهره‌برداری بسیار پایین است. از همین رو کشور دایم واردکننده مواد غذایی بوده و به خودکفایی غذایی نزدیک نشده است. در شرایطی که اداره مردمی وجود ندارد، نهادهای فنی و تخصصی تقریباً تعطیل می‌باشند و حاکمان نه توانایی برنامه‌ریزی و تدبیر دارند و نه به نقش انسان در کاهش بحران‌های طبیعی و مدیریت خطرات باورمندند، شرایط وخیم‌تر شده است.

منطقه ما همان‌طوری که در آغاز گفتیم یکی از آسیب‌پذیرترین مناطق از جهت تغییرات اقلیمی ناشی از گرم شدن زمین است و با افزایش دما، بحران کمبود آب در اثر کاهش بارش و کاهش سطح آب‌های زیرزمینی، گسترش بیابان، توفان ریزگردها و افزایش سیلاب یا آب شدن یخچال‌ها روبرو است. این وضعیت امنیت غذایی منطقه را به خطر انداخته و باعث افزایش مهاجرت شده است. این منطقه، به‌خصوص افغانستان به سمت آینده پرخطر پیش می‌رود. با وجودی که افغانستان و نیز تا حدودی کل منطقه در انتشار گازهای گل‌خانه‌ای سهمی خیلی ناچیز داشته و افغانستان از این لحاظ در میان ۲۰۹ کشور رتبه ۱۷۹ را دارد، اما متأسفانه در مقابل این بی‌عدالتی فعلاً کاری نمی‌توان کرد.

برای کاهش اثرات ناگوار تغییرات اقلیمی باید تلاش نظام‌مند و مبارزه پی‌گیر صورت گیرد. مسوولیت عمده این کار به دوش دولت‌هاست. متأسفانه افغانستان در چنین وضعیت اضطراری دچار حاکمانی شده است که نه‌تنها توانایی و پلانی برای مبارزه با اثرات ناگوار تغییرات اقلیمی ندارند، بلکه به تدبیر انسانی جز در سرکوب مخالفان و حفظ قدرت، در هیچ کار سازنده‌ای بها نمی‌دهند. در زمان جمهوری نیز اگر چه کار اجرایی ملموسی برای کاهش اثرات تغییرات اقلیمی صورت نگرفته بود، اما حداقل این آگاهی وجود داشت که بحران‌های اقلیمی در راه است و باید برای مبارزه با آن آماده‌گی گرفت. کارهای مقدماتی از جمله تدوین چارچوب‌های حقوقی و اداری و تماس و امضای توافق‌نامه با تعدادی از سازمان‌های بین‌المللی برای همکاری متقابل و جلب حمایت‌های فنی و مالی انجام شده بود. مهم‌تر از آن اداره جمهوری مشوق تعلیم، کار و آزادی بود و این در درازمدت کشور را از نظر نیروی بشری و امکانات فنی برای مبارزه با حوادث و بحران‌ها آماده می‌ساخت. اکنون وطن ما تحت حاکمیت طالبان در همه ابعاد شاهد عقب‌گرد است و از این رو ظرفیت مبارزه با فجایع طبیعی و اتخاذ تدابیر برای کاهش عواقب این فجایع نسبت به دوره جمهوری کاهش یافته است. بیش‌ترین آسیب این وضعیت را افراد فقیر متحمل می‌شوند. فقر و بیچاره‌گی بیش‌تر و مهاجرت به خارج جهت یافتن یک لقمه نان، با وجود موانع زیاد هر روز بیش‌تر می‌شود. باید سعی شود که فعالیت‌های زراعتی، اقتصادی، مدیریت آب، انرژی و دیگر امور مربوط به محیط زیست با ایجابات مقابله با اثرات تغییر اقلیم سازگار شود تا اثرات ناگوار آن به حداقل کاهش یابد و به مردم در این راستا آگاهی لازم داده شود. تغییر اقلیم اجتناب‌ناپذیر است و همه ما مکلفیم تا برای نجات از عواقب ناگوار آن تلاش کنیم. مهم‌ترین و عاجل‌ترین ماموریت ما ایجاد حکومتی است که به این مسایل اولویت دهد و مانع آماده‌گی و تجهیز فنی و علمی مردم برای مبارزه در برابر بحران‌ها .